

ЛІТЕРАТУРА

1. Российское законодательство X-XX веков : [в 9 томах] / под общ. ред. О. И. Чистякова. – М. : Юрид. лит., 1984. – Т. 1. Законодательство Древней Руси / отв. ред. В. Л. Янин. – 432 с.
2. Язык закона / под ред. А. С. Пиголкина. – М. : Юрид. лит., 1990. – 129 с.
3. УПК УССР. – Харьков : Юрид. изд-во Наркомюста УССР, 1925. – 123 с.
4. Антологія української юридичної думки. В 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том. 2 : Історія держави і права України : Руська Правда / Упорядники : І. Б. Усенко, Т. І. Бондарчук, І. В. Музика, І. К. Омельченко ; відп. Редактор І. Б. Усенко. – К. : Видавничий Дім «Юридична книга», 2002. – 592 с.
5. Чельцов-Бебутов М. А. Курс советского уголовно-процессуального права. Очерк по истории суда и уголовного процесса в рабовладельческих, феодальных и буржуазных государствах / М. А. Чельцов-Бебутов. – СПб. : Равена, Альфа, 1995.
6. Фойницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства в 2 томах / И. Я. Фойницкий. – Т. 1. – СПб. : Альфа, 1996.
7. Семенов В. А. Система следственных действий России: история и современность / В. А. Семенов // Вестник ОГУ. – 2005. – № 3. – С. 72–76.
8. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 1065. – Оп. 2. – Спр. 131. – Арк. 4.
9. Уголовно-процессуальный Кодекс УССР. Официальное издание в редакции 1922 года. – Харьков : Юрид. изд-во Наркомюста УССР, 1922. – 123 с.
10. Лобойко Л. М. Кримінальний процес / Л. М. Лобойко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/1074011055907/pravo/kriminalnyi_protzes_-_loboyko_lm.

УДК 343.98

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЗА ГРАБЕЖАМИ ТА РОЗБОЯМИ, ВЧИНЕНИМИ РАНІШЕ ЗАСУДЖЕНИМИ ОСОБАМИ

Криворучко Д.І.,
слухач магістратури факультету підготовки фахівців
для підрозділів слідства

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Наукова стаття присвячена дослідженню окремих аспектів підготовки та тактики проведення слідчого експерименту у кримінальних провадженнях за грабeжам та розбоями, які вчиняються раніше засудженими особами. В статті висвітлена проблематика, аргументовано значення проведення розглянутої слідчої (розшукової) дії. На підставі дослідження та аналізу думок авторів щодо окремих проблемних питань проведення слідчого експерименту визначено організаційно-тактичні особливості проведення розглянутої процесуальної дії.

Ключові слова: слідчий, слідчий експеримент, досудове розслідування раніше засуджені, грабeж, розбій, підготовка, тактичний прийом, підозрюваний.

Криворучко Д.И. / ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ СЛЕДСТВЕННОГО ЭКСПЕРИМЕНТА В УГОЛОВНЫХ ПРОИЗВОДСТВАХ ПО ГРАБЕЖАМ И РАЗБОЯМ, СОВЕРШЕННЫХ РАНЕЕ СУДИМЫМИ ЛИЦАМИ / Днепропетровский государственный университет внутренних дел, Украина

Научная статья посвящена исследованию отдельных аспектов подготовки и тактики проведения следственного эксперимента в уголовных производствах по грабeжам и разбоям, совершенных ранее судимыми лицами. В статье освещена проблематика, аргументировано значение проведения рассматриваемого следственного (розыскного) действия. На основании исследования и анализа мнений авторов по отдельным проблемным вопросам проведения следственного эксперимента определены организационно-тактические особенности проведения рассмотренного следственного (розыскного) действия.

Ключевые слова: следователь, следственный эксперимент, досудебное расследование, ранее судимые, грабeж, разбой, подготовка, тактический прием, подозреваемый.

Krivoruchko D.I. / FEATURES OF THE INVESTIGATIVE EXPERIMENT IN CRIMINAL PROCEEDINGS FOR LOOTING AND ROBBERY COMMITTED BY PREVIOUSLY CONVICTED PERSONS / Dnepropetrovsk State University of Internal Affairs, Ukraine

The scientific article is devoted to the study of certain aspects of training and tactics of investigative experiment in criminal proceedings for looting and robbery committed by previously convicted persons. In the article the problems, argued the value of the consideration the investigation action. Based on the research and analysis of the views of the authors of individual problematic issues of the investigative experiment, defined organizational and tactical features of the aforementioned investigative action. In a trend increase in the number of robberies and robberies committed, including those not exposed, there is an urgent need to develop recommendations investigating criminal offenses investigated species, to better their investigation. The above is due to the lack of a comprehensive approach by the investigator to use tactics, complex capabilities relevant departments. Not the quality of investigative experiment results in arbitrary decisions, investigate violations of terms and more.

The article is devoted to the problem of our country fighting crimes qualified under Art. 186 and 187 of the Criminal Code of Ukraine. Crimes investigated species is quite dangerous because impinge on the life and health of the person and its wealth. Making looting and robbery is constantly publicity in society.

The article deals with the peculiarities of organization and tactics of the working phase of the experiment investigator, criminal proceedings for looting and robberies that are committed previously convicted persons.

The author analyzes the existing position of scientists on the content, the value of investigative experiment. In this paper are obtained while studying criminal proceedings, litigation, position data scientists who have the relation to certain tactical aspects of investigative experiment, the characteristics in the investigation of robberies and robberies are committed by previously convicted persons. Particular emphasis on the need to use during the investigative experiment tactics designed to work with the material as sources of information and of man. Accordingly, investigative experiment characterized by a variety of tactics used during the meeting, and has a large enough probative in court proceedings, which, unfortunately, not always in pre-trial investigation.

Thus, investigative experiment is specific investigative (detective) activity, during which both interact with real sources of information, and with perfect traces (traces of human memory). Successful conduct investigative experiment contributes to the proper level organization of action.

Investigatory experiment characterized by a variety of tactics used during the meeting, and of great probative value to establish the circumstances of the offense of criminal offenses.

Key words: investigator, investigative experiment, pre-trial investigation had been convicted, robbery, training tactic suspect.

У тенденціях зростання кількості вчинених грабежів та розбоїв, у тому числі не розкритих, постає нагальна потреба в розробці рекомендацій з організації їх розслідування взагалі та проведення окремих слідчих (розшукових) дій зокрема. Серед процесуальних дій, що забезпечують процес розслідування доказовою базою варто назвати слідчий експеримент. У той же час неясне та не своєчасне проведення слідчого експерименту призводить до прийняття необґрунтованих рішень, порушень строків розслідування тощо.

Питання тактики проведення слідчого експерименту завжди перебували у центрі уваги практичних працівників, вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як: В. Г. Андросюк, Р. С. Белкін, О. М. Васильєв, Н. І. Гуковська, Ф. В. Глазирін, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмичов, Є. Д. Лук'янчиков, П. П. Михєєв, М. В. Салтєвський, М. М. Семенов, Л. А. Соя-Серко, П. І. Тарасова-Родіонова, В. М. Тергишник, К. О. Чаплинський, В. Ю. Шепітько, Ш. Ш. Ярамиш'ян та багато інших, що, безумовно, пояснює значущість проведених наукових досліджень.

Метою статті є розгляд організації та тактики проведення слідчого експерименту у кримінальних провадженнях про грабежі та розбійні напади, вчиненні раніше засудженими особами.

Під час провадження досудового слідства в кримінальних провадженнях за грабежами та розбоями, які вчинено раніше засудженими особами, перед слідчим доволі часто постає питання про проведення слідчої (розшукової) дії – слідчого експерименту. У більшості випадків досліджувана процесуальна дія проводиться і має на меті перевірку відомостей, які надав підозрюваний під час допитів, а також отримання додаткової інформації про скоєне кримінальне правопорушення.

У Кримінальному процесуальному кодексі України (ст. 240 КПК України) встановлено, що слідчий експеримент – це слідча (розшукова) дія, що проводиться з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчим, прокурором шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань [1].

На думку П. І. Тарасова-Родіонова, слідчий експеримент – це «огляд-інсценування» або тактичний прийом розслідування, штучне відтворення обставин злочину або події, або його окремих елементів, або окремих подій, що мали місце [2, с. 80].

У багатьох випадках перевірка й оцінка отриманих доказів можлива лише шляхом проведення слідчого експерименту. Застосування розглядуваної слідчої (розшукової) дії дозволяє перевірити достовірність отриманих у ході слідства відомостей, правильність своїх гіпотез і висновків, а також відтворити картину події, що сталася, з урахуванням взаємозв'язків, різних деталей та особливостей. На практиці слідчі під час розслідування грабежів та розбоїв, які вчинено раніше засудженими, далеко не завжди використовують можливості слідчого експерименту, а під час його проведення нерідко допускають помилки, які не дозволяють використати результати слідчого експерименту в суді.

У відповідності до чинного кримінального процесуального законодавства України, слідчий є керівником та організатором проведення слідчого експерименту [1]. Саме він здійснює перевірку різного роду припущень, версій з метою встановлення фактичних даних, отриманих у результаті допиту підозрюваного, свідка, потерпілого, проведення інших слідчих (розшукових) дій (огляду, пред'явлення для впізнання тощо).

Для отримання достовірних висновків під час проведення дослідницьких дій необхідно, щоб умови проведення слідчого експерименту були максимально наближені до тих, в яких відбувалася подія, що перевіряється. Крім

того, необхідно забезпечити належну повноту й точність відтворення самих експериментальних дій, які необхідно виконати декілька разів, а також із відповідними варіаціями.

Під час проведення перевірки й уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, доцільно використовувати такі ж прилади, механізми, пристрої та матеріали, що застосовувалися при учиненні кримінальних правопорушень. Недоцільно під час проведення досліджуваної слідчої (розшукової) дії використовувати об'єкти, які є речовими доказами, що обумовлюється можливістю їх знищення або пошкодження. При неможливості використання вказаних об'єктів у експерименті слідчий може застосувати предмети-аналоги або натурні макети. Вказане певним чином може вплинути на психологічні позиції злочинців і викликати у них переживання, аналогічні тим, які вони відчували під час учинення злочинів, що може сприяти ширшому зізнанню.

Зокрема, В. О. Коновалова та Ф. В. Хоменко вказують, що макетування створює емоційну настроєність та сприяє виникненню асоціативних зв'язків, які можуть бути використані для з'ясування обставин, що мають значення у справі, і робить результати більш переконливими [3, с. 10-16; 4, с. 30-34].

Відповідно до встановленого процесуального порядку необхідною умовою проведення слідчого експерименту на місці є попередній допит особи, чий показання підлягають перевірці. Деякі криміналісти вважають, що «підготовка до перевірки показань (слідчий експеримент) на місці має починатися ще в ході допиту й огляду місця події» [5, с. 15].

Крім того, важливо врахувати, що зволікання з проведенням слідчого експерименту може призвести до втрати психологічного контакту з підозрюваним, якого вже допитали й показання якого будуть перевірятися.

Безпосередньо на місці проведення слідчої (розшукової) дії слідчий чи прокурор має роз'яснити її учасникам мету і порядок виконання експериментальних дій, роз'яснити права й обов'язки кожної із присутніх осіб; запитати особу, чий показання будуть перевірятися, або підозрюваного, чи згодні вони взяти участь у слідчій дії; роз'яснити їх конституційне право не свідчити проти самої себе та своїх близьких родичів (ст. 63 Конституції України, ст. 18 КПК України). Свідок та потерпілий, які досягли віку кримінальної відповідальності, попереджаються про кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивих показань, а свідок – також за відмову від дачі показань [1; 6].

Для проведення слідчого експерименту необхідно залучити не менше двох понять. Більше двох понять доцільно запрошувати у випадках проведення складного, багатоєпізодного експериментального дослідження або такого, що проводиться на великій території, під час перевірки наявних даних і припущень про можливість у певних умовах чути що-небудь (наприклад, постріл у різних кімнатах) тощо [7, с. 432; 8, с. 37].

У слідчому експерименті можуть брати участь свідки – очевидці та потерпілі. Їх роль полягає в тому, що вони допомагають слідчому (прокурору) правильно реконструювати обстановку події, свідками якої вони були, і дають необхідні пояснення про перебіг події. У тих випадках, коли слідчий експеримент проводиться з метою перевірки показань свідків, вони можуть особисто демонструвати ті чи інші дії, тобто безпосередньо брати участь у проведенні дослідів. Однак було б неправильним у категоричній формі вимагати участі в експерименті свідка чи іншої особи, чий показання перевіряються експериментальним шляхом. Не кажучи вже про те, що ця вимога не витримує критики із процесуальної точки зору. Достатньо зауважити, що в деяких випадках участь згаданих осіб може лише спотворити результати експерименту.

Якщо у процесі слідчого експерименту перевіряються показання підозрюваного, то, як правило, його залучають до участі в цій слідчій (розшуковій) дії. Це пояснюється, по-перше, тим, що підозрюваний сам більш повно відтворює свої дії, по-друге, якщо слідчим експериментом будуть спростовані його свідчення, то, будучи присутнім при цьому особисто, він швидше повідомить правдиві відомості. Якщо слідчий експеримент не пов'язаний із показаннями підозрюваного, то останнього, зазвичай, не залучають до участі в цій слідчій дії [9, с. 80-83].

Участь у слідчому експерименті не може бути для підозрюваного обов'язковою. Слідчий не може примушувати підозрюваного здійснювати ті чи інші дії у процесі слідчого експерименту всупереч його бажанню. Тим паче не можна примушувати підозрюваного, що заперечує вчинення ним тієї чи іншої дії, виконувати цю дію у процесі експерименту [10, с. 105].

Не можна недооцінювати й такі поширені явища у слідчій практиці, як штучне створення причин й умов ігнорування участі у слідчій (розшуковій) дії або дострокове припинення участі в ній зацікавлених сумлінних або недобросовісних суб'єктів кримінального процесу. Серед інших поважних причин дострокового припинення участі суб'єктів кримінального процесу у слідчому експерименті можна виділити такі:

- 1) невідповідність до участі у відповідній слідчій дії;
- 2) низька ефективність діяльності учасників слідчого експерименту;
- 3) втрата контролю (управління) над ситуацією;
- 4) непередбачені об'єктивні обставини негативного характеру, що ставлять під загрозу раніше отримані або очікувані результати.

Р. С. Белкін пропонує використовувати як тактичний прийом поєднання слідчого експерименту з дослідженням обстановки або предметів, про які йшлося в показаннях, а також слідів, що свідчать про перебування цієї особи в такому місці [11, с. 200].

Тактичний прийом поєднання розповіді й показу обстановки особою, показання якої перевіряються, засновано на закономірності психологічного впливу обстановки на цю особу, яка повторно перебуває на місці події, що сприяє спогаду нею забутого. Необхідно погодитися з В. О. Коноваловою в тому, що таке уточнення допомагає слідчому сформувати більш точне й повне уявлення про подію, що відбулася [12, с. 19].

Слідчий має право надати учаснику під час проведення слідчого експерименту змогу супроводжувати свої по-

казання демонстрацією певних дій, навичок, вказувати на місця знаходження певних схованок, слідів, окремих прикмет або позначок, які сприяють орієнтуванню, тощо.

Водночас слідчий повинен розуміти, що раніше зазначені особи винахідливі і під час проведення слідчого експерименту можуть здійснити спробу знищення певних слідів, доказів тощо.

З метою уточнення окремих важливих деталей, запобігання прогалин, усунення суперечностей після вільної розповіді та демонстрації слідчий повинен і має право поставити запитання особі, яка дає показання, про обставини певної події. Потрібно мати на увазі, що не допускається при цьому постановка навідних запитань [8, с. 36].

У криміналістичних джерелах відзначається доцільність ретельного й детального спостереження за поведінкою особи, показання якої перевіряються. В. Г. Андросюк вважає, що таке спостереження повинно містити в собі оцінку дій: напрямку руху, темп переміщення, мотивовані й невмотивовані зупинки, активність пошукових дій, упевненість або невпевненість у її поведінці. Крім того, автор указує, що корисна інформація може бути отримана під час спостереження за мімікою, рухами, характером висловлень, психофізіологічними реакціями підозрюваного, що сприяє фіксації можливих змін у його поведінці, а звідси – вибору тактики й змісту подальших слідчих дій [13, с. 47-48].

Оскільки під час проведення слідчого експерименту досліджується матеріальна обстановка на місці події, ця процесуальна дія повинна мати у своєму арсеналі тактичні прийоми, що забезпечать найбільш ефективне її проведення.

Таким чином, слідчий експеримент є специфічною слідчою (розшуковою) дією, під час якої відбувається взаємодія як із речовими джерелами інформації, так і з ідеальними слідами (слідами пам'яті людини). Успішному проведенню слідчого експерименту сприяє належне організування даної процесуальної дії.

Слідчий експеримент характеризується різноманітністю тактичних прийомів, що застосовуються під час його проведення, та має велике доказове значення для встановлення обставин вчиненого кримінального правопорушення.

У подальших наших дослідженнях вважаємо за необхідне висвітлити організаційно-тактичні особливості проведення допиту підозрюваних за фактами грабежів та розбоїв, вчинених раніше засудженими особами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К.: Юстініан, – 2012.
2. Настольная книга следователя / Александров Г. Н., Апуринов А. И., Арзуманян Т. М., Арсеньев Б. Я., и др. ; Под общ. ред. : Сафонов Г. Н. ; Редкол. : Розенблит С. Я., Тарасов-Родионов П. И., Шейнин Л. Р. – М. : Госюриздат, 1949. – 879 с.
3. Коновалова В. Е. Психологическая характеристика следственного эксперимента / В. Е. Коновалова // Криминалистика и судебная экспертиза. – 1976. – № 12. – С. 10–16.
4. Хоменко Ф. В. Застосування науково-технічних засобів при відтворенні обстановки та обставин події / Ф. В. Хоменко // Радянське право. – 1968. – №11. – С. 30–34.
5. Уваров В. Н. Проверка показаний на месте / В. Н. Уваров. – М. : Издво ВЮЗИ, 1982. – 40 с.
6. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
7. Науково-практичний коментар нового Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»; Національна академія правових наук України. – Х., 2012. – 681 с.
8. Белкин Р. С. Эксперимент в уголовном судопроизводстве : метод. пособие / Р. С. Белкин, А. Р. Белкин. – М. : Издательская группа «ИНФРА-М – НОРМА», 1997. – 160 с.
9. Рубан А. С. Следственный эксперимент : теория и практика: автореф. дисс. ... на соискание уч. степени канд. юрид. наук по спец. : 12.00.09 «уголовный процесс и криминалистика ; судебная экспертиза ; оперативно-розыскная деятельность» / Александр Сергеевич Рубан. – Владимир, 2009. – 26 с.
10. Черненко А. П. Кримінально-процесуальна регламентація слідчих дій : дис. канд. юрид. наук : 12.00.09 / А. П. Черненко. – Х., 2004. – 191 с.
11. Белкин Р. С. Собрание, исследование и оценка доказательств, сущность и методы / Р. С. Белкин. – М. : Наука, 1966. – 239 с.
12. Коновалова В. Е. Правовая психология / В. Е. Коновалова. – Х. : Консум, 1978. – 143 с.
13. Андросюк В. Г. Юридична психологія : [підруч. для студ.] / [А. І. Казміренко, Я. Ю. Кондратьєв, М. В. Костицький, С. А. Тарарухін, Г. О. Юхновець]; за ред. Я. Ю. Кондратьєв. – К. : ІнЮре, 2000. – 351 с.